SOSYALİSTLER, MİLLİYETÇİLİKTEN VE KEMALİSTLİK'TEN NASIL KOPARILDI?

9 Ekim 2025

Yıldırım Koç

1960'lı yılların sonlarına kadar kendilerini sosyalist olarak niteleyen kişilerin büyük bölümü milliyetçi, Türk milliyetçisi, Atatürkçü, Kemalist gibi sıfatları da sahipleniyordu. Ancak 1960'ların sonunda ve 1970'lerin başında bu örgüt ve kişilerin çoğu bu kimlikleri terk etti.

Milliyetçilikten ve Kemalistlikten bu kopuş çok sayıda örgüt ve kişi için günümüzde bile devam ediyor.

Ancak daha yakın geçmişte bile bayrağımızı görmezden gelirken, günümüzde Türk Bayrağı'nı yeniden keşfedenler arttıkça, Türk milliyetçiliğinin kendilerini sosyalist veya komünist olarak tanımlayanlar tarafından yeniden sahiplenileceğini sanıyor ve umuyorum.

Bu nedenle, 50 yılı aşkın bir süre önce sosyalistlerin milliyetçilik ve Kemalistlikten kopuşlarının nedenlerini sorgulamanın yararlı olduğu kanısındayım.

Bu değişimin, doğal bazı süreçlerin olduğu kadar, özellikle 1965 yılındaki milletvekili seçimlerinden başarıyla çıkmış olan Türkiye İşçi Partisi ve benzeri yapıların etkisini kırmaya ve sosyalistleri kitlelerden tecrit etmeye yönelik sistemli bir strateji ve çabanın parçası olduğunu düşünüyorum.

Bugün "ben Türk milliyetçisi bir sosyalistim ve Kemalistim" dediğimde karşılaştığım bazı tepkiler, bu çaba ve girişimlerin hâlâ çok başarılı ve kalıcı olduğunu göstermektedir.

Bu değişimde birinci neden, "yarım imam dinden, yarım doktor candan eder" sözünde ifade edilen yarım bilgilenmenin olumsuz sonuçlarıdır.

1960'ların ikinci yarısında Marks, Engels, Lenin, Stalin ve Mao'nun yapıtları dilimize çevrildi. Kendisini sosyalist olarak tanımlayan kişiler, Marks ve Engels'in ilk kez 1848 yılı Şubat ayında yayımlanan Komünist Manifesto'sunu okuduklarında, "işçilerin vatanı yoktur" görüşünü çağımızda da geçerli sandı. Manifesto'nun son cümlesi enternasyonalizme ilişkindi. Bütün ülkelerin işçileri birleşecekti. Marks ve Engels'in görüşlerini peşinen benimseyen kişi, ister istemez milliyetçilikten koptu. Lenin'in Devlet ve İhtilal kitabını okuyan da, "devletin, hakim sınıfların baskı ve sömürü aygıtı" olduğuna ikna edilerek, devlet düşmanı kesildi, bu devleti kuran ve milli kimliğimizi pekiştiren Atatürk ve arkadaşlarına düşman oldu.

"Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı" konusunda yazılanlar da Türk milliyetçiliğinden koparılmada etkili oldu. Milliyetçiliği "burjuva ideolojisi" sananlar ve bu nedenle milliyetçiliğe karşı çıkanlar da vardı. Birçok kişi, Marks'ın bu konudaki görüşlerinin farkında bile olmadan bu ilkeyi savundu.

Bilimsel sosyalizmi ilkel düzeyde, yarım yamalak öğrenenler, sosyalistleri kitlelerden koparacak görüşleri, Marks, Engels ve Lenin'in kitaplarından bol bol yaptıkları alıntılarla savundular. Çok sık tekrarlanan "somut şartların somut tahlili"ni uygulamak yerine, hangi koşullarda yazıldığına bile dikkate almadıkları alıntılarla Türkiye'yi anladıklarını sandılar ve bu temelde politikalar geliştirdi ve uyguladılar.

1962 yılından itibaren yurtdışında yeniden yapılandırılan eski TKP'nin Sovyetler Birliği'ne bağlı ve bağımlı faaliyetleri de bu doğrultudaki eğilimleri bir parça güçlendirdi.

Bu değişimde ikinci etmen, Kürt milliyetçiliğinin teşvik edilmesi ve güçlendirilmesiydi. Bu yıllarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da bazı köylerde jandarmanın eşkıya takibinde halka uyguladığı baskılar, insanların haklı tepkisini çekiyordu. (Jandarma baskısı konusunda bkz. Tarık Ziya Ekinci, *Türkiye İşçi Partisi ve Kürtler*, Sosyal Tarih Yay., İstanbul, 2010;44-48)

Kürt milliyetçiliğinin geliştirilmesinde önemli bir oyuncu, Amerikan emperyalizmiydi. Türkiye, Küba krizi sonrasında Türkiye'deki nükleer başlıklı Jüpiter füzelerinin Türkiye'nin bilgisi bile olmadan geri çekilmesi ve 1963-1964 yıllarında Kıbrıs'ta yaşanan vahşet ve ABD Başkanı Johnson'un Başbakan İsmet İnönü'ye gönderdiği ünlü mektuptan sonra, Sovyetler Birliği ile ilişkilerini geliştirmeye başladı. ABD'nin bu gelişmeye karşı tepkilerinden biri, ABD'nin işbirlikçisi Molla Mustafa Barzani'ye Kürdistan Demokrat Partisi'nin Türkiye kanadını 1965 yılında kurdurtması ve Kürt milliyetçiliğini teşvik etmesi oldu.

Kürtler arasında bu çalışmalar etkili olunca, Türkiye İşçi Partisi, halk desteğini artırmak amacıyla ve TİP içindeki sosyalizm eğilimli Kürt milliyetçilerinin etkisiyle Doğu mitingleri düzenledi. 1967 yılında Ağrı, Van, Diyarbakır, Siirt, Hakkari, Kars, Erzurum, Tatvan, Başkale, Erciş, Patnos, Iğdır, Ardahan, Posof ve Sarıkamış mitinglerine Mehmet Ali Aybar, Behice Boran ve Tarık Ziya Ekinci ve önde gelen TİP yönetici ve milletvekilleri katıldı. (Artun Ünsal, *Umuttan Yalnızlığa, Türkiye İşçi Partisi, 1961-1971*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2002)

1969 yılında da Hilvan, Varto, Siverek ve Lice'de Doğu Mitingleri ve ardından çeşitli yerlerde Doğu Geceleri düzenlendi. 1969 yılında da çeşitli illerde Devrimci Doğu Kültür Ocakları kuruldu. (Gündoğan, A.Z., *The Kurdish Political Mobilization in the 1960's: The Case of "The Eastern Meetings***,"** Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, 2005; *Devrimci Doğu Kültür Ocakları Dava Dosyası-1*, Komal Yay., Ankara, 1975)

Mitingler büyük katılımla gerçekleştirildi. "TİP yöneticileri arasında 1969 başlarına dek Kemal Burkay, Naci Kutlay, Reşit Güçkıran, Saip Atay, Canip Yıldırım, Tarık Ziya Ekinci, Mehmet Ali Aslan gibi Kürt kökenli aydınların yer aldığına ve bu kişilerin 'Doğu Mitingleri'nin düzenlenmesinde etkin bir rol oynadıklarını da anımsatalım." (Ünsal,2002;460) "TİP içindeki 'Doğulu' aydınların da teşvikiyle, bir dönem FKF'de yer alan Kürt kökenli öğrenciler tarafından 1969'da kurulan Devrimci Doğu Kültür Ocakları da (DDKO), 'Doğu Mitingleri'nin örgütlenmesinde önemli bir rol oynayacaklar, ancak TİP'te baş gösteren iç bunalımın ardından, partiden ve Türkiye solundan kopacaklardı." (Ünsal,2002;290-291; mitinglerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Ekinci,2010;68-73; Tarık Ziya Ekinci, *Sol Siyaset Sorunları, Türkiye İşçi Partisi ve Kürt Aydınlanması*, Cem Yay., İstanbul, 2004;304-308)

Doğu'da köylülere yapılan baskılar ve TİP'in Doğu Mitingleri'ne kitlesel katılım, bazı sosyalist örgütleri milliyetçi Kürtlerin desteğini alma çabasına yöneltti. Bunun için de milliyetçilik ve Kemalistlikten uzaklaşıldı.

Sosyalistleri milliyetçilikten ve Kemalistlikten uzaklaştıran üçüncü etmen, yabancı güçlerin ve devletin de desteğiyle, anti-komünist örgütlenmelerin yaygın şekilde "milliyetçi" kimliği ve sıfatı kullanmasıydı. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin (CKMP) başına 1965 yılında Alpaslan Türkeş ve arkadaşlarının geçmesinin ardından, bu örgütün adı 1969 yılındaki Adana kongresinde Milliyetçi Hareket Partisi yapıldı. Bu örgütler 1965 sonrasında, sol örgütlere ve özellikle de Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın (TÖS) şube, temsilci ve üyelerine çok yaygın saldırılar düzenledi. Sosyalistlerin milliyetçilikten koparılmasında bu hesaplı ve planlı saldırıların önemli etkisi oldu. (TÖS'e yönelik saldırılar konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Yıldırım Koç, *Kuruluşunun 50. Yıldönümünde Türkiye Öğretmenler Sendikası TÖS Tarihi, Belgelerle*, 2. Baskı, Kuzgun Kitap, Bursa, 2015;383-438)

Bu süreçte dördüncü etmen, 12 Mart 1971 darbesi sonrasında devletin güvenlik güçlerinin yaygın ve o zamana kadar yaşanmamış sertlikte ve acımasızlıktaki tavrı ve o tarihlerde gün yüzüne çıkan kontrgerilla örgütünde yapılan işkencelerdi. (Kontrgerilla konusunda yayımlanmış ilk kapsamlı kitap, Kemal Yücel'in çalışmasıdır. İşkence görenlerin ifadeleri için

bkz. Kemal Yücel, *Kontr-Gerilla*, Yar Yay., İstanbul, 1973) Bu baskıları "milliyetçi" ve "Atatürkçü" devlet organlarında yaşayanlar, devlete de, milliyetçiliğe de iyice düşman oldu.

Bugün bambaşka bir dünyada yaşıyoruz. Kürt milliyetçilerinin ABD ve Avrupa Birliği emperyalizminin işbirlikçisi olduğu ve amaçlarının Ortadoğu'da emperyalizmin taşeronluğunu yapacak bir devlet kurmak olduğu iyice ortaya çıktı ve teşhir oldu. Bugün "ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı" gibi bir ilkeyi savunarak Kürt milliyetçiliğine destek vermek ve bu nedenle Türk milliyetçiliğinden kopmak, emperyalistlerin çabalarına alet olmaktır.

İşçi sınıflarının enternasyonalist birliğinin (amaç ve kader ortaklığının) söz konusu olmadığı, emperyalist ülkelerin işçi sınıflarının, özellikle küreselleşme sürecinde, kendi devletlerinin ve sermayedar sınıflarının ortağı, emperyalizmin ve kapitalizmin payandaları olduğu apaçık ortadadır. Milliyetçiliğin alternatifi olarak sunulan işçi sınıflarının enternasyonalizmi, çağımızda söz konusu değildir. Sosyalistler veya komünistler arasında uluslararası düzeydeki ilişki ve işbirliği bile son derece sınırlı ve etkisizdir.

Günümüzde, emperyalizmin saldırılarına karşı Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin üniter yapısının korunması en önemli amaçlardan biridir. Hükümetlerin uygulamalarıyla devletin çıkarları her zaman aynı değildir; her ikisinin örtüştüğü durumlar kadar, çeliştiği durumlar da söz konusudur. Devlet, "han"dır; hükümetler "hancı"dır. Devleti düşman kabul eden anlayış son derece yanlıştır. Hükümetler eleştirilirken, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ve Türk milleti'nin sembolü olan Türk Bayrağı'na sahip çıkılması da bu açıdan son derece önemlidir.

Türkiye tarihinin bilimsel olarak incelenmesi, Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen sürecin, Türkiye'ye özgü, bağımsızlıkçı ve milliyetçi bir sosyalizm modeli olduğunu göstermektedir. Sosyalizm tek değildir. İnsanın insanı sömürmediği ve ezmediği, üretim araçlarının büyük bölümünün toplumsal mülkiyette olduğu, insanlığın ürettiklerinin adil bir biçimde paylaşıldığı bir düzene giden yol, her ülkenin durumuna göre farklılık gösterir. Atatürk'ün, 1919-1938 döneminde işçi sınıfının ve yoksul köylülüğün desteği olmaksızın "yukarıdan aşağıya" gerçekleştirmeye çalıştığı program, günümüzde emekçi sınıf ve tabakaların ortak ihtiyacıdır. Atatürk'ün 6 ok'u (milliyetçilik, halkçılık, cumhuriyetçilik, laiklik, devletçilik, devrimcilik) Türkiye'nin sorunlarını aşmasının temel ilkeleridir. Halkımızı birleştirecek ve birleştirmekte olan anlayış da Kemalizmdir.